

A budapesti Szent István-bazilika harangjai és harangjármái

A harang a keresztény hitélet mindennapjait közel másfél évezrede meghatározó tárgy. A legfontosabb funkciója az istentiszteletre (misére) történő hívás. A hétköznapi életben a harang meghatározott időszak elmúltát vagy kezdetét jelzi, míg a félrevert harang veszély (tűzvész, vihar, árvíz) közeledtéről tájékoztat. A gyász hírének továbbadására a templomtornyokban elhelyezett harangokat használják, de temetőken felállított építményeken is elhelyeznek a temetés szertartásához kapcsolódó harangokat. A harang ugyanakkor örömteli események hírének továbbadására is szolgál, így például hírt ad jubileumi emlékek kezdetéről, vagy a pápaválasztás megtörténtéről. Előfordult az is, hogy a város összes harangját megszólaltatták világi személy tiszteletére állított emlékmű felavatásakor.

A harangok többféle funkcióját jól példázzák a budapesti Szent István-bazilika (Lipótvárosi plébánia-templom) harangjai. Ezek ugyanis nem egyszerűen harangok, hanem egyben a hívek határokön túlmutató összefogásának szimbólumai is. A Bazilika 1929-ben öntött nagy harangja, amely Szent Imrének és az I. világháborúban elhunyt hősök emlékének volt szentelve, legelső megszólalásával egyben a Szent Imre jubileumi év kezdetét is jelezte. A második világháború alatt a német hadsereg által rekvirált nagyharang pótlására 1990-ben új harangot adományoztak. Az egyik német újság által kezdeményezett közadakozást Helmut Kohl német szövetségi kancellár és a bajor miniszterelnök is támogatta, így köszönve meg Magyarországnak, hogy a magyar kormány 1989-ben Ausztria felé megnyitotta a határt az akkori keletnémet állampolgárok előtt.

A budapesti Szent István-bazilika épülete

A 18. század végén a történelmi városmag és a mai Szabadság téren állott Újépület (Neugebaude) között új városrész alakult ki, melynek neve II. Lipót koronázására emlékeztet. Lipótváros korábbi plébánia-temploma 1817-ben épült, kb. 800–900 katolikus lakos tartozott a plébániához. Építtetője Zitterbarth János volt. Ennek a templomnak a feljegyzések szerint három harangja volt, de megsemmisülésük körülményei nem ismertek számunkra. Maga az épület jelentősen megrongálódott 1849-ben, a szabadságharc folyamán. Pest város tanácsának már korábban is szándékában állt egy nagyobb templomot építeni, hiszen a pesti oldalon ezen területe rohamléptekkel fejlődött már a reformkor idején is. 1845-ben felkérték Hild Józsefet egy hatalmas, kupolás templom tervezésére, amely méltó párja lehet a római Szent Péter-bazilikának, vagy a párizsi Invalidusok templomának. 1851. október 4-én megtörtént az alapkőletétel, és megkezdődött a Hild József által megálmodott klasszicista épület építése. 1860-ra elkészült a szentély mögötti ká-

polna, a bazilika felépültéig ezt használták plébánia-templomként. A templom építését nagyban hátráltatta az a tény, hogy az épület kupolája 1868-ban beomlott, de ekkor már Ybl Miklós volt a bazilika tervezőinek átdolgozója. 1891-ben Kauser József vette át az építési szerepet, miután Ybl Miklós meghalt. 1905. november 9-én került sor az épület ünnepélyes felszentelésére, melyen Kohl Medárd esztergomi segédpüspök celebrált szentmisét.

A Bazilika Nagyboldogasszony-harangja

A templom legrégebbi harangjának 3100 kg a tömege, 178,5 cm az alsó átmérője. Walser Ferenc öntötte 1863-ban Pesten. Ez a templom egyetlen, az építéssel egyidős, a mai napig megmaradt harangja. Díszítményén földgömbön álló Szűz Mária alakja látható. A különlegesen plasztikus betűkből formált, latin nyelvű feliratát a Vasárnapi Újság 1863-ban a következőképpen közölte: A harang első oldala: HONORIBUS / B.M. VIRGINIS IMMACULATAE OBTULIT MARTINUS ET ANNA ST. A második oldalán: SUB / PONTIFICE MAXIMO PAPA PIO IX / FRANCISCO JOSEPHO REGE APOST. / PRIMATE A-EPPO STRIGON. / JOANNE CARD. SCITOVSZKY. / PAROCHO JOS. ANT. RÁTH / FUDIT FRANC WALSER MDCCCLXIII. Alul a karimán körbe: HODIE SI VOCEM EJUS AUDIERITIS, NOLITE / OBDURARE CORDA VESTRA. Még lejjebb bevésve: Turri imposita vigilantia Architecti Jois. Hild et Syndici Ecclesiae, consecrata 10-a Decembris 1863.

A harangtól jobbra és balra a négy 1993-ban Passauban (Perner-cég) öntött, új harang helyezkedik el.¹ A harangokat az 1866-ban Schlick Ignác vasöntödéjében készített harangszék tartja,² amin a Nagyboldogasszony-harang fölött félkörívben elhelyezett felirat olvasható: „SCHLICK IGNÁC VAS 1866 ÖNTÖDÉJÉBŐL PESTEN.”

A Bazilika délnyugati tornyában 1892-ben helyezték el a Monarchia Magyarországnak legnagyobb tömegű (7735 kg) harangját, a Walser Ferenc által öntött Szentháromság harangot. Méretei, amelyet még a Pallas Nagy Lexikona is közölt e szavakkal: „A budapesti bazilika nagy harangjának alsó átmérője 2400 mm, felső átmérője 1200 mm, magassága 2100 mm, vastagsága 172 mm, súlya 7735 kg., hangja F, a harangütő súlya 350 kg., szegecselt vasból készített koronája 2400 kg., I-tartókból készített lába 3800 kg, húzására 4 ember szükséges.”

Az I. világháború folyamán a harangrekvirálások következtében Magyarország harangállományának közel a fele megsemmisült. A helyettük az 1920–30-as években öntött harangok feliratai többségében utalnak arra, hogy az adott harangot az I. világháborúban beöntött harang helyett öntötték, de az elvitt harangok pótlására öntött harangok, már általában közel sem

képviselnek olyan jelentős öntészeti és művelődéstörténeti értéket.

Az I. világháború folyamán a Szentháromság tiszteletére készített harangot katonai célokra rekvirálták a Bazilika másik négy harangjával együtt. (Ezután több mint 10 éven át csak a Bazilika északnyugati tornyában volt két harang, az 1863-ban öntött Nagybaldogaszszony-harang, valamint a lélekharang.)

A Szent István-bazilika 1930-ra készített nagyharangja

1927-ben mozgalom indult Madarász István apátplébános vezetésével³ a templom első világháborúban elvitt nagyharangjának pótlására.⁴ A gyűjtést Budapest Székesfőváros, valamint a vallás- és közoktatásügyi illetve a honvédelmi minisztérium kiemelt módon támogatta.⁵ A 7945 kg tömegű harang kettős titulust kapott: egyrészt „Hősök harangjának” nevezték el, másrészt Szent Imre hercegnek szentelték.

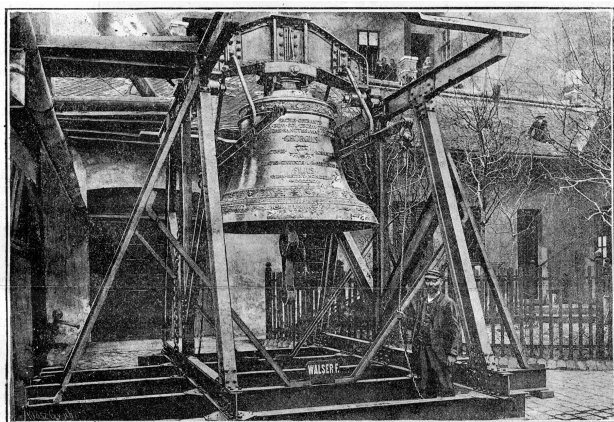
Hősök emlékeztére szentelt harangok

Az első világháború után az elhunyt katonákra való emlékezésnek számtalan formája alakult ki. A háborúban elhunyt hősök emlékeztére emlékműveket, templomokat, kápolnákat emeltek és harangokat szenteltek.⁶ A köztéri emlékművek közül kétségtelenül a legfontosabb a Nemzeti Hősök Országos Emlékműve, amelyet a Millenniumi emlékmű középtengelyében, az Árpád szobor előtt helyeztek el 1929-ben.⁷ A Millenniumi emlékműnek is helyet adó teret 1932-től hívják Hősök terének.

Az Országos Műszaki Múzeum Öntödei Múzeumának harangadatbázisában 69 olyan harang szerepel, amelyeket a hősök tiszteletére szenteltek. A leghíresebb harang ezek közül a szegedi fogadalmi templom tornyában található. Ezt a harangot 1927-ben egyszerre szentelték Szent Gellért püspök tiszteletére és az első világháborúban elesett hősök emlékére.

A Szent Imre tiszteletére szentelt harangok

Az Országos Műszaki Múzeum Öntödei Múzeumának digitális adattárában 15 olyan harang adatai szerepel-

1. kép. Walser Ferenc 1891-ben készített Szentháromság-harangja

2. kép. Szent Imre herceg és a Hősök harangja. Budapest, Szent István-bazilika, 1930.

nek, amelyeket Szent Imre tiszteletére szenteltek. Ezek — egy kivétellel — mind az 1920-as és 1930-as években készültek. A harangokon a herceget többnyire álló helyzetben ábrázolják. Bár a harangadatbázisban található adatok nem ölelik fel Magyarország teljes harangállományát, így is megfelelő következtetésekre adnak lehetőséget a megszerezhető adatok.

Az 1930-as Szent Imre-év láthatóan hatással volt arra, hogy Szent Imrét választották a harang névadójául. A harangadatbázis adatai szerint 1930-ban 5 harangot öntöttek a szent tiszteletére. Több alkalommal előfordult, hogy amikor két harangot szenteltek egyszerre, a kisebb tömegű harangot szentelték Szent Imre tiszteletére, a nagyobbat pedig az Árpád-ház valamely szentté avatott királya tiszteletére.⁸ A jubileumi évben ez is megváltozott, ekkor a nagyobb harangot öntötték Szent Imre tiszteletére.

Dr. Patay Pál harangszakértő megállapítása szerint az OMM Öntödei Múzeumában található, harangdíszítéshez használt Szent Imrét ábrázoló gipsz minta, mely feltehetően az 1920-as, vagy a 1930-as években készült. A műtárgyon Szent Imre fél alakos portréja látható, nyakában mellkeresztrel, kezében a tisztaságát jelképező liliummal. (Itsz: Ö 73.139.1.)

A Szent István Bazilika Szent Imre-harangjának elkészítése és felszentelése

Az 1930. április 27-i harangszentelés a Szent Imre Jubileumi Év első látványos eseménye volt. A felszentelést dr. Serédi Jusztinián hercegprímás végezte. A „harang anyja” a kormányzóné, Horthy Miklósné Purgly Magdolna volt, aki nyolc évvel később, 1938-ban, az Eucharisztikus Világkongresszus során is aktív szerepet vállalt az ünnepségek lebonyolításában.⁹

1930. május 18-án „nagy férfizarándoklat” ment Máriabesnyőre, 30 ezer résztvevővel. Amikor a hívők aznap este 7 órakor vonattal visszaérkeztek Budapestre, a Szent István Bazilika Szent Imre-harangjának hangja fogadta őket.

A Szent István Bazilika Szent Imre harangját Szlezák László, Magyarország aranykoszorús harangöntő mestere készítette Budapesten az angyalfüldi műhelyé-

3. kép. A budapesti Szent István-bazilika Szent Imre herceg és a Hősök harangjának emléklapja.

ben. A harang kialakítását Gerevich Tibor művészet-történész tervezte.¹⁰

A harang öntéstartó történeti érdekessége abban is megnyilvánul, hogy ennél volt található a Magyarországon öntött, legnagyobb méretű tárcsás harangot tartó, öntöttvasból készült járom. E harangjárom típust a XIX. század második felétől használják harangok felfüggesztéséhez. A tárcsás koronával ellátott harang négy csavarral volt a harangjáromhoz rögzítve. A járom és harang fényképe Szlezák László fejleces levélpapírján maradt ránk, amely Budapest-Rákoskeresztúri Evangélikus Egyházközség tulajdona. A kisebb tömegű harangok felfüggesztéséhez Szlezák László 1930-as évektől ívvasból készített harangjármot.

A harangot az egyházközség 1929. májusában rendelte meg, és azt Szlezák László az év végére készítette el. A harang összesen 42.140 pengőbe került. 10.500 pengő előleg 1929. szeptember 6-án került kifizetésre. Az összeget több részletben fizették ki, 1931. március 24-ig.¹¹ A megrendelési naplóban a harang feliratának teljes szövege megtalálható, viszont a díszítésekről egyáltalán nem találunk említést. A harang felirata: Az egyik oldalon: „E HARANG HIRDESSE ISTEN DICSŐSÉGÉT VIGYE IMÁNKAT/HŐSI HALOTTAINKÉRT MAGYARORSZÁG FELTÁMADÁSÁÉRT”/AMEN.”

A felirat alatt közepén bőségszaru által keretezett ovális mező van, amelyben az elhunyt katona fejét egy angyal tartja. Ugyanez a jelenet megtalálható a Szent István tiszteletére készített két Borsod-Abaúj-Zemplén megyei harangon is, azonban bőségszaru, illetve ovális keretezés nélkül. Az egyiket Szlezák László öntötte Rátka község római katolikus templomának tornya számára 1937-ben, míg a másikat Zalkod község görög katolikus templomának haranglába számára Szlezák Rafael öntötte 1938-ban.¹² Mindkét harang Szent István tiszteletére és a világháborúban elesett hősök tiszteletére készült. Az ábrázolás egyik legközelebbi párhuzama az a dombormű, amelyet Berán Lajos szobrászművész készített a budapesti Főposta épületének Párizsi utcai homlokzatára 1927-ben. A bronz

domborművön Szent Koronát viselő Hungária nőalak hajol elesett meztelen katona fölé. A katona kezében törött kard. Felül a felhőkből napsugár tör elő.

A másik oldalon: „ANNO DOMINI MDCCCXXX/ SZENT IMRE JUBILEUMI ESZTENDEJÉBEN/ MADARÁSZ IMRE APÁT KEZDEMÉNYEZÉSÉRE/ SERÉDI JUSZTINIÁN BIBOROS HERCEGPRIMÁS/ ORTVAI REZSŐ PLÉBÁNOS-CSUPOR JÓZSEF KEGYÚRI TANÁCSNOK/ RIPKA FERENC FŐPOLGÁRMESTER-NAGY KÁROLY EGYHÁZKÖZSÉGI ELNÖK/ SIPÖCZ JENŐ POLGÁRMESTER-FLEISCHER TIHAMÉR TEMPLONGONDNOK IDEJÉN/ BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS KÖZÖNSÉGÉNEK ÉS AZ EGYHÁZKÖZSÉGNEK/ ÁLDOZATKÉZSÉGÉBŐL KÉSZÜLT” A hosszú felirat alatt, egyben a dombormű fölött, a következő szöveg volt látható: „SZENT IMRE HERCEG! KÖNYÖRÖGJ ÉRTÜNK!” A pártán körben, egy sorban: „ÖNTÖTTE ÉS FELSZERELTE SZLEZÁK LÁSZLÓ HARANGÖNTŐ MAGYARORSZÁG ARANYKOSZORÚS MESTERE BUDAPESTEN 1930.”

A harang két hangon szólt: az alsó A hang és a felső E hangzása tiszta kvintet adott.¹³ A harang palástján elhelyezett díszítések: alsó részén szőlőlevél, szőlő, kereszt alkotta díszítménysor, fölötté gyümölcs füzersor, mely között női fejek találhatók. A harang palástjának felső részén megsebzett szív, szárnyas angyalfej. Keretben térdelő Szent Imre alakja, amelyet két címer: a magyar¹⁴ és Budapest Székesfőváros címere keretez.

A harangon elhelyezett díszítések megegyeznek a rákoscsabai plébániatemplom Szent Imre harangjának díszítésével, amelyet 1931-ben öntött Szlezák László. A harang a Szlezák család büszkesége volt, amelyet jól mutat, hogy külön emléklapot bocsátott ki a harangöntőde a harangszentelés emlékére. Az emléklapon Szent Imre mellképe megtalálható. A herceg fején nyitott, drágakövekkel díszített koronát visel, hosszú haja a válláig ér, ajka fölött rövid fekete bajusz figyelhető

4. kép. Szent István-harang. Budapest, Szent István-bazilika.

meg. A portrén a szent feje mellett tisztaságának attribútuma, a fehér lilium figyelhető meg. Szlezák László majdnem minden hirdetésén feltüntette, hogy „a budapesti Bazilika 7945 kilogrammos új harangja gyáramban készült.” Szlezák László a budapesti bazilika harangjának elkészítése után a következő jelentős méretű harang elkészítésére 1937-ben vállalkozott, amelyet az esztergomi bazilika számára készített.

A Szent Imre-harangot 1944. május 20-án hadi célokra elvitte a német hadsereg. Ezáltal nemcsak a magyar katolicizmust érte pótolhatatlan veszteség, hanem a magyar harangok öntésettörténetével foglalkozó kutatást is.

A Szent István-bazilika Szent István-harangja

Magyarország legnagyobb tömegű harangja 9250 kg-os, 240 cm alsó átmérőjű. 1990-ben készült a passaui Perner öntödében. A jármot szintén a Perner-cég készítette. A jármon a PERNER PASSAU felirat olvasható. A harang füles felfüggesztésű.

A nagy múltú passauai cég története a XVIII. századig nyúlik vissza. A Csehországban működő családi vállalkozás (a harmadik Rudolf Perner) a második világháborút követő kitelepítés következtében költözött Passaubá. A harangot fia, a negyedik Rudolf Perner vezetése alatt álló Rudolf Perner GmbH & Co. öntötte.

Egyik oldalán Szent István domborműve látható, fején a magyar Szent Koronával, amelynek keresztje függőlegesen áll, úgy mint a bazilika főbejárata oromzatának közepén elhelyezett domborművön látható. Ez az ábrázolás lehetett a mintaképe a harang palástján megtalálható Szent István mellképnek. Mindkét ábrázoláson az idős király egyik kezében jogart, a másikon az országalmát tartja.

A domborművet körülvevő felirat: „SANCTE STEPHANE REX BEATA GISELLA ET SANCTE EMERICE ORATE PRO NOBIS” (magyarul: „Szent István király, Boldog Gizella és Szent Imre imádkozzatok értünk.”) Majd alatta magyarul: „EZ A HARANG HIRDESSE / ISTEN DICSŐSÉGÉT / VIGYE IMÁINKAT ISTEN ELÉ / ÉLŐKÉRT ÉS HOLTAKÉRT, / NÉPÜNK ÁLDOZATAIÉRT / ÉS MAGYARORSZÁG FELTÁMADÁSÁÉRT. / SZENT ISTVÁN KIRÁLY EMLÉKÉRE / A BILD POST SZERKESZTŐSÉGE ÉS OLVASÓINAK / ADOMÁNYAKÉNT, / II. JÁNOS PÁL PÁPA LÁTOGATÁSÁRA KÉSZÜLVÉ / PASKAI LÁSZLÓ BÍBOROS FŐPÁSZTORSÁGA A BAZILIKA FELÚJÍTÁSA IDEJÉN. / AZ ELŐZŐ HARANG / MELY ISTVÁN KIRÁLY ÉS FELESÉGE, / BOLDOG GIZELLA FIÁNAK, SZENT IMRE HARCEGNEK EMLÉKÉRE KÉSZÜLT 1930 / BAN SZLEZÁK LÁSZLÓ MŰHELYÉBEN 1944. / MÁJUS 20-ÁN HADI CÉLOKRA ELVITETETT.”

A bazilika 1993-ban készített négy új harangja

A bajor Perner cég 1993-ban négy harangot öntött a Szent István bazilika számára, amelyeket a templom

északnyugati tornyában helyeztek el. A harangok mindegyikén megtalálható a harangöntőde emblémája, egy nagy P betű, szárán Perner / Passau felirattal.

A harangok tárcsás koronával kapcsolódnak a Walser Ferenc által 1863-ban készített öntöttvas harangjáromhoz. A harangok magyar nyelvű donációs feliratát dr. Patay Pál rögzítette a toronyba történő beemelés előtt, az ő felméréséből tudható, hogy a harangokon további magyar nyelvű felirat, és mint a Bazilika számára öntött összes passauai harangon, német nyelvű felirat is található.

Szent Henrik-harang: 2150 kg-os, 150 cm alsó átmérőjű. Felirata német és magyar nyelvű. Az egyik oldalán olvashatjuk: „SZENT II. HENRIK NÉMET-RÓMAI CSÁSZÁR (1002–1024) / SZENT ISTVÁN KIRÁLYUNK SÓGORA TISZTELETÉRE / II. JÁNOS PÁL PÁPASÁGÁNAK IDEJÉN / PASKAI LASZLO BIBOROS ALIAL (sic!) 1993 AUGUSZTUS 20-AN / FELSZENTELT HARANG HIRDESSE A MAGYAR ÉS A NÉMET / KATOLIKUS TESTVÉREK ÖSSZETARTOZÁSÁT / ADOMÁNYOZTA DR. ELMAR MARIA KLEIDEL / BAMBERGI ÉRSEK ÉS AZ ÉRSEKSÉG HÍVEI / AZ ÖT ÚJ HARANG ÚJRASZENTELESÉHEZ / AZ ADOMÁNYOK GYÚJTÉSÉNEK / SZERVEZŐJE 1990–1993 ADAM / LEICHT D-BIETIGHEIN BISSINGEN.”

Boldog Gizella-harang: 1200 kg tömegű, 117,8 cm alsó átmérőjű harang. Egyik oldalán Boldog Gizella képe alatt felirat: „BOLDOG GIZELLA (980–1059) / SZENT ISTVÁN KIRÁLY HITVESE TISZTELETÉRE / SZABÓ GÉZA PROTONOTÁRIUS KANONOK, A SZENT JOBB ÓRE PLÉBÁNOSSÁGA ÉS DR. SZABÓ ZOLTÁN VILÁGI ELNÖKSÉGE IDEJÉN / 1993. AUGUSZTUS 20.-ÁN FELSZENTELT HARANG / HIRDESSE A TESTVÉRI KAPCSOLATOT A BAJORORSZÁGI PASSAU VÁROSA / ÉS A SZENT ISTVÁN BAZILIKA KÖZÖTT. / A HARANGOT A MAGYAR IRÁNTI TISZTELET ÉS KÖSZÖNET JELÉÜL A MÜNCHENI ROTARY CLUB ADOMÁNYOZTA 1993.”

A Szent Imre-harang felirata: „BUDAPEST ST. STEPHAN/ SZENT IMRE HERCEG (1007–1031) / SZENT ISTVÁN KIRÁLY ÉS BOLDOG GIZELLA FIA/ A MAGYAR IFJÚSÁG VÉDŐSZENTJE TISZTELETÉRE (sic !) / AZ 1993. AUGUSZTUS 20-ÁN FELSZENTELT HARANG AZ / IFJÚSÁG JÖVŐT ÉPÍTŐ ÚJ „EURÓPAI KÖZÖSSÉGÉT” HIRDESSE.” A harang tömege: 750 kg.

A Szent Erzsébet-harang felirata: „ÁRPÁDHÁZI SZENT ERZSÉBET (1207–1231) / TÜRINGIAI LAJOS ÖRGRÓF HITVESE TÖBBGYERMEKES ÉDESANYA / AZ IRGALMAS CARITAS VÉDŐSZENTJE TISZTELETÉRE AZ 1993 / AUGUSZTUS 20.-ÁN FELSZENTELT HARANG HIRDESSE A NÉMETEK / ÉS A MAGYAROK KÖZÖTTI SZERETETKAPCSOLATOT ÉS A PASSAU / EGYHÁZMEGYEI CARITAS ADOMÁNYAIT HAZÁNK ÉS A MENEKÜLTEK MEGSEGÍTÉSÉRE.”

A budapesti Szent István-bazilika számára Passauban készített harangok referenciaként szolgáltak a bajor öntöde számára. Az egri székesegyház számára készített újabb harangot 2000. szeptember 29-én szentelték.¹⁵

Jegyzetek

- 1 Minden délben a Nagybaldogasszony-harang hangja jelzi a delet a HIR-TV-n, bár a harang csak ünnepélyes alkalmakkor kondul meg, de a tévéfelvétel révén, hangja minden nap hallható.
- 2 A Schlick-féle Vasöntöde és Gépgyárban készült a békéscsabai evangélikus kistemplom öntöttvas harangszéke is.
- 3 Madarász István ugyanekkor szervezte meg a bazilika ifjúsága számára a Szent Imre Gárdát, a szent kultuszának erősítésére.
- 4 Dr. TARNÓCZI János: *A Szent István bazilika éneklő kövei...* (A templom története és műemlékei) Budapest, 1938.
- 5 A Székesfőváros önkormányzata azzal a feltétellel támogatta a harang öntését, hogy az öntendő harangnak „Hősök Harangja” lesz a neve; csak a jubileumi Szent Imre évre tekintettel bővült ki a harang neve „Szent Imre – Hősök Harangjára.” KOMÁROMI-KACZ Endre: *A harangról*. In: *Magyar református templomok*. Főszerk.: KOVÁCS J. István Budapest, 1942. 316.
- 6 Az evangélikus templomok tornyaiban található „Hősök harangjait” PÁSZTOR Pál mutatta be *A harangokról* című tanulmányában. In: *Evangélikus templomok*. Budapest, 1944. 431–437.
- 7 Az emlékmű szimbolikájáról lásd bővebben: SINKÓ Katalin: *A továbbélő historizmus*. In: *A historizmus művészete Magyarországon*. Szerk.: ZÁDOR Anna. Budapest, 1993. 277–293.
- 8 Példának két-két Szlezák László által öntött harangnak ismertetjük a pontos adatait: 1. Nagyszada, római katolikus templom: 114 kg tömegű harangot Szent László, 46 kg-ost Szent Imre, 2. Budafok, Jézus Szíve templom 110 kg tömegű harangot Szent István, 30 kg-ost Szent Imre tiszteletére öntötték.
- 9 SZERENCSES Károly: *Horthy Miklósné*. In: *Híres nők a magyar történelemben*. Szerk. STEMLER Gyula. Budapest, 2007. 210–213. A kormányzó felesége a látványos egyházi közszerepléseken túl, számos karitatív feladatot is vállalt, többek közt a nevével fémjelzett Magdolna Otthonokban a II. világháborúban elesett katonák özvegyei lakhattak. Református felekezethez tartozó férjére tekintettel, jótékony céllal rendezett protestáns bálók fővédnök-ségét is elvállalta.
- 10 A Pázmány Péter Tudomány Egyetem Művészet-történet Tanszékének másik professzora, Hekler Antal, ugyanebben az időben szintén részt vett egy hősi emlékmű kialakításának megtervezésében. A mű az egyetemi hallgatók első világháborús emlékműve (készítője Zala György), amely ma is az ELTE Egyetem téri épületének falán látható. A szobor leleplezésére 1930 szeptemberében került sor.
- 11 Szlezák László aranykoszorús harangöntőmester megrendelési könyve 1929.
- 12 MILLISITS Máté: *A zempléni harangkutatás eredményei*. In: *Harangtörténeti ankét előadásai*. Öntödei Múzeumi Füzetek 17. Szerk.: LENGYELNÉ KISS Katalin. Budapest, 2007. 34–35.
- 13 KOMÁROMI-KACZ, 1942. 316.
- 14 A harangok palástján a magyar címet a reformkortól ábrázolják. Az egyik legkorábbi ismert öntvények Weinbert Klára pécsi műhelyéből származnak pl.: a rinyaújlaki református templom harangja 1846-ból. és a csertői református templom harangja 1849-ből.
- 15 B. PAPP Györgyi: *Az egri székesegyház új harangja*. In: 4. *harangtörténeti ankét*. Szerk.: LENGYELNÉ KISS Katalin és HAJNALNÉ SIMONYI Eszter. Budapest, 2003.

The Bells of Saint Stephen's Basilica in Budapest

The church bell is an object dominating everyday life in the Christian religion. Its main function is inviting people to mass (divine service). In everyday life, the bell signals the beginning or the end of a particular period; the bell is tolled to indicate the approach of a danger (fire, storm or flood). For transmitting the news of mourning, bells placed in steeples are used; however, bells connected to funeral ceremonies are also placed on structures in cemeteries. At the same time, bells are even used for transmitting good news such as the beginning of jubilee years or election of a new Pope.

These different functions of bells are illustrated by the bells of St Stephen's Basilica of Budapest. The oldest bell was founded by Ferenc Walser in 1863. This bell is the only one that survived the destruction by the two World Wars in the 20th century since during both wars, the huge bell in the Southern tower was requisitioned for military purposes. The big bell, which is the biggest one in Hungary, is a gift of the German nation. It was made by Perner, a company from Passau, Bavaria, in 1990. The Bavarian foundry produced another four bells for the Basilica in 1993.